

A MEOSZ és a MVGYOSZ javaslatai az írásra testi, érzékszervi fogyatékoságuk miatt nem képes személyek írásbeli nyilatkozattételi kötelezettségével összefüggő jogszabály-módosításokra vonatkozóan

I. Nemzetközi és hazai jogszabályokon alapuló emberi jogi alapvetések

A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (CRPD) kihirdetéséről rendelkező 2007. évi XCII. törvény részes államok általános kötelezettségeit rögzítő 4. cikke alapján az államoknak biztosítaniuk kell valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek biztosítására a részes államoknak meg kell tenniük minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról rendelkező 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) alapelveként fogalmazza meg azt, hogy a fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.

II. A jelenlegi szabályozással kapcsolatos problémák

A mozgáskorlátozott személyek között vannak, akik állapotuknál fogva – felső-, illetve négy végtaghiány, parézis (izomgyengeség), plégia (bénulás) stb. – fizikailag nem képesek aláírásukkal, kézjegyükkel ellátni egy adott okiratot. A súlyosan látássérült emberek esetében a gondot részint az okirat elolvasása, részint pedig sok esetben úgyszintén az írás, aláírás-képtelenség okozza.

A szabályozásbeli probléma szemléltetésére álljon itt néhány példa különböző jogi területekről:

1. Polgári jogi terület

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:7. § (4) bekezdése az írásbeli alakhoz kötött jognyilatkozattal kapcsolatban a következők szerint rendelkezik:

„Írni nem tudó vagy nem képes személy írásbeli jognyilatkozata abban az esetben érvényes, ha

1. azt közokirat, vagy

2. olyan teljes bizonyító erejű magánokirat tartalmazza, amelyen:

a) a nyilatkozó fél aláírását vagy kézjegyét bíróság vagy közjegyző hitelesíti,

vagy

b) amelyen ügyvéd ellenjegyzéssel vagy két tanú aláírással igazolja, hogy

ba) a nyilatkozó fél a nem általa írt okiratot előttük írta alá vagy látta el kézjegyével, vagy

bb) az okiraton lévő aláírást vagy kézjegyet előttük saját aláírásának vagy kézjegyének ismerte el.”

A teljes bizonyító erejű magánokiraton tehát a nyilatkozó fél aláírásának, illetve kézjegyének valamilyen formában mindenképp szerepelnie kell (ezt támasztja alá a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 325. §-ában szereplő teljes bizonyító erejű magánokiratra vonatkozó fogalom-meghatározás is).

A szabályozás ugyanakkor nem tér ki arra, hogy az írásbeli jognyilatkozat tétele esetén mi minősülhet kézjegynek, illetve nem egyértelmű az sem, hogy ezt milyen formában lehet az okiraton elhelyezni. A fent leírtakból jelenleg az következik, hogy aki egyáltalán nem képes nevének aláírására, vagy az okirat kézjeggyel történő ellátására, az írásbeli formához kötött nyilatkozatot kizárólag közokirati formában tehet.

A Ptk. öröklési jogi könyvének végintézkedéssel kapcsolatos 7:14. § (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy aki vak, írástudatlan, vagy olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásban érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet. Közvégrendeletet a 7:14. § (1) bekezdése értelmében közjegyző előtt lehet tenni. Ennek alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény 33.§ (3) bekezdése alapján írásra, vagy olvasásra képtelen személy jognyilatkozatán alapuló bejegyzéshez (ilyen jognyilatkozat lehet pl. ingatlan átruházására vonatkozó megállapodás, illetve egyoldalú jogügylet stb.) a nyilatkozat közokiratba foglalása szükséges, melyben e körülményre utalni kell.

A banki ügyintézés gyakorlatát vizsgálva, az általunk áttekintett pénzügyintézetek üzletszabályzataikban csak a Ptk. 6:7.§ (4) bekezdését emelik át, külön rendelkezéseket nem írnak elő, illetve az érintettek tapasztalata is azt támasztja alá, hogy ezen a téren is kizárólag a közokiratba foglalt nyilatkozat lehet az egyetlen járható út az írni nem képes ügyfelek számára.

2. Munkajog

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 22. § (6) bekezdése az aláírni nem képes személy írásbeli nyilatkozatával összefüggésben a Ptk 6:7. § (4) bekezdésével azonos szabályozást tartalmaz.

3. Közigazgatási jogi terület

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.) nem rögzít speciális rendelkezéseket az írni nem képes ügyfelek vonatkozásában.

A probléma ezekben az eljárásokban akkor merül fel, ha a jogszabály rendelkezése folytán valamely eljárásban a kérelem kizárólag írásban terjeszthető elő. Ilyenkor ugyanis a kérelmet az ügyfélnek saját kezűleg kell aláírnia. Gyakorlatban előforduló példák hívták fel figyelmünket arra, hogy írni nem képes ügyfelek ezekben az esetekben gyakran nehéz helyzetbe kerülhetnek, szélsőséges esetben még az is előfordult, hogy az eljárás ügyintézője az "egyszerűség kedvéért" gondnokság alá helyezést javasolt az ügyfélnek, aki kizárólag mozgáskorlátozottsága miatt nem volt képes aláírni a szükséges iratot.

Néhány speciális jogszabály erre a problémára olyan egyedi megoldást alkalmaz, mely alapján az írni nem képes ügyfél írásbeli kérelmén aláírása helyett a hatóság az írásképtelenség tényét tünteti fel. Ezt a megoldást tartalmazza például a mozgásában korlátozott személy parkolási igazolványáról szóló 218/2003 (XII. 11.) Korm. rendelet.

A rendelet 3. § (7) bekezdése szerint *„A személyesen eljáró ügyfél a kérelem előterjesztésekor a kérelmet saját kezűleg írja alá. Az ügyfélnek a kérelmet akkor is saját kezűleg kell aláírnia, ha helyette meghatalmazottja jár el. Az ügyfél írásképtelensége esetén a kérelmen ezt a tényt - az aláírás céljára szolgáló rovatban - a járási hivatal „írásképtelen” bejegyzéssel tünteti fel.”*

Ezt a megoldást nem tartjuk szerencsésnek, ráadásul ez a jogszabály nem is következetes még ebben a kérdésben sem. A rendelet 3. számú melléklete alapján ugyanis a parkolási igazolványon a jogosult, írásképtelensége esetén pedig törvényes képviselője aláírásának is szerepelnie kell, holott a nagykorú cselekvőképes személynek törvényes képviselője nincs.

A fenti példák is jól tükrözik, hogy a hatályos jogi szabályozás a nevük aláírására képtelen fogyatékos személyek önrendelkezésen alapuló életvitelhez való jogát sérti, hátrányos megkülönböztetést okoz. Ezenkívül az élet számos területén komolyan megnehezíti, bonyolultabbá teszi mindazon ügyintézéseiket, ahol valamilyen írásbeli jognyilatkozatot kell tenniük, legyen az akár valamilyen polgári jogi jogügylet (szerződés-kötés, banki ügylet intézése stb.), munkaszerződés megkötése, vagy adott esetben egy egyszerű hivatali ügyintézés. A közokirati formában megkövetelt nyilatkozat pedig jelentős többletterhet is ró az érintettekre. Ezen túlmenően az eltérő joggyakorlat a hétköznapi életben olyan helyzeteket teremthet, ami a fogyatékos emberek számára megalázó, méltatlan.

III. Javaslataink

Annak előrebocsátása mellett, hogy a jogbiztonság követelményét ezekben az esetekben is rendkívül fontosnak tartjuk, az alábbi javaslatokkal törekednénk a fent ismertetett hátrányok csökkentésére, kiküszöbölésére.

Álláspontunk szerint az írni nem tudó, vagy nem képes személyek helyzetét jelentősen megkönnyítenék az alábbi törvénymódosítások:

A Ptk. 6:7. § (4) bekezdését a kézjegy fogalmának pontos meghatározásával kellene kiegészíteni: „a kézjegy az iraton lévő minden olyan jel, mely nem saját kezű aláírás függetlenül attól, hogy azt miként helyezték el az okiraton, ha az ügyleti tanúk kétséget kizáróan igazolják, vagy ügyvéd, illetve kamarai jogtanácsos szabályszerű ellenjegyzésével tanúsítja, hogy a jelzés az okirat kiállítójának, a nyilatkozattevőnek az akaratát tükrözi. Kézjegy különösen: rajz, mechanikus bélyegző lenyomata, segédeszközzel rögzített jelzés.”

A Pp. 325. § (1) bekezdés kivonatolt pontjai szerint teljes bizonyítóerejű a magánokirat, ha:

b) két tanú igazolja, hogy az okirat aláírója a részben vagy egészben nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el; igazolásként az okiratot mindkét tanú aláírja, továbbá az okiraton a tanúk nevét és lakóhelyét – ennek hiányában tartózkodási helyét – olvashatóan is fel kell tüntetni,

c) az okirat aláírójának aláírását vagy kézjegyét az okiraton bíró vagy közjegyző hitelesíti,

e) ügyvéd vagy kamarai jogtanácsos az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy az okirat aláírója a más által írt okiratot előtte írta alá vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el.

A teljes bizonyítóerejű magánokirat fogalmának a Ptk. szabályozásával összhangban álló, kisebb módosítását is javasoljuk a könnyebb, egyértelműbb jogalkalmazás érdekében. A Pp. 325. § (1) bekezdés b) pontját az alábbi szövegcsere módosítással kellene megváltoztatni: az „aláírását előttük” szövegrész helyébe az „aláírását, írni nem tudó, vagy nem képes személy az aláírását vagy kézjegyét előttük” szövegrészre kell cserélni, továbbá az (1) bekezdés e) pontjában az „aláírását előtte” szövegrészt az „aláírását, írni nem tudó, vagy nem képes személy az aláírását vagy kézjegyét előtte” szövegrészre változtatni.

A Pp. illetve a Ptk. fenti módosításai egyértelműsítienék, hogy írni nem tudó, vagy nem képes személyek esetében a kézjegy, amit nem csak az érintett helyezhet el az okiraton és, aminek formái rögzítésre kerülnek - azonosnak minősül a sajátkezű aláírással.

Ez a változtatás lényegesen megkönnyítené a jogalkalmazást ebben a kérdésben, ami nyilvánvalóan eredményezhetné azt is, hogy az írni nem képes személyek helyzete a különféle jogügyletek, ügyintézésük során egyszerűbbé váljon anélkül, hogy sérülne jogbiztonságuk.

A pénzügyintézetek például üzletszabályzataikban csupán a Ptk. 6:7. § (4) bekezdésében szereplő rendelkezéseket vették át, egyéb speciális szabályozást e tekintetben nem tartalmaznak, így a banki ügyintézés a Ptk. javasolt módosítása már biztosan megkönnyítené.

A Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseinek módosítását főként azért tartjuk indokoltnak, hogy az érintettek is élhessenek a választás lehetőségével a végrendelet készítése során, ugyanakkor jogbiztonsághoz való joguk se sérüljön. Ennek érdekében a Ptk. öröklési jogi könyvének végintézkedésre vonatkozó 7:14. § (5) bekezdését a következők szerint javasoljuk módosítani: „aki vak, írástudatlan, vagy olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásban érvényesen kizárólag közvégrendeletet, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánvégrendeletet tehet.”

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) aláírásra nem képes személy írásbeli nyilatkozattételével kapcsolatos 22. § (6) bekezdését is a Ptk. 6:7. § (4) bekezdéséhez javasolt módon kellene módosítani, mivel az Mt. most is a Ptk. rendelkezéseivel azonos szabályozást tartalmaz.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény 33.§ (3) bekezdését akként kellene módosítani, hogy írásra vagy olvasásra képtelen személy jognyilatkozatán alapuló bejegyzéshez, a nyilatkozat közokiratba, vagy ügyvéd, illetve kamarai jogtanácsos által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges, amelyben e körülményre utalni kell.

Ezekben az esetekben álláspontunk szerint a jelenlegi szigorú szabályozás nem indokolt, hiszen a jogbiztonság nem sérül jelentősen azzal sem, ha az érintett él választási jogával és ügyvéd, vagy jogtanácsos által ellenjegyzett okirati formát választja.

E módosítást ráadásul az is indokoltá teszi, hogy az ügyvédek az ingatlanokkal kapcsolatos jogügyletek terén a közjegyzőknél lényegesen nagyobb gyakorlattal, tapasztalattal rendelkeznek, ezért számos alkalommal előfordul, hogy egy szerződés megkötése során az érintett, írni nem tudó személynek először ügyvédhez kell fordulnia a megállapodás írásba foglalása érdekében, majd pedig az okiratot közjegyzővel kell hitelesíttetnie, ami indokolatlanul növeli meg a jogügylet költségeit.

Az sem utolsó szempont, hogy az ügyvédek nagyobb létszámuknál fogva könnyebben elérhetők a fogyasztóbarát emberek számára is.

A hatósági eljárások során az eljárási szabályokat tartalmazó általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény kérelemmel kapcsolatos 35. §-át egy új (5) bekezdéssel javasoljuk kiegészíteni az alábbiak szerint: Az írni nem tudó, vagy nem képes személyek által előterjesztett kérelemmel a Ptk. 6:7. § (4) bekezdésében foglaltak szerint elhelyezett kézjegy az ő aláírásuknak felel meg.

Végül a fentebb már említett, a mozgásában korlátozott személy parkolási igazolványáról szóló 218/2003 (XII. 11.) Korm. rendelet 3. mellékletét is fontosnak tartjuk módosítani oly módon, hogy a parkolási igazolvány vagy egyáltalán ne tartalmazza az ügyfél aláírását, vagy pedig az írásképtelen ügyfél esetén az aláírás helyén az írásképtelenség ténye kerüljön feltüntetésre.